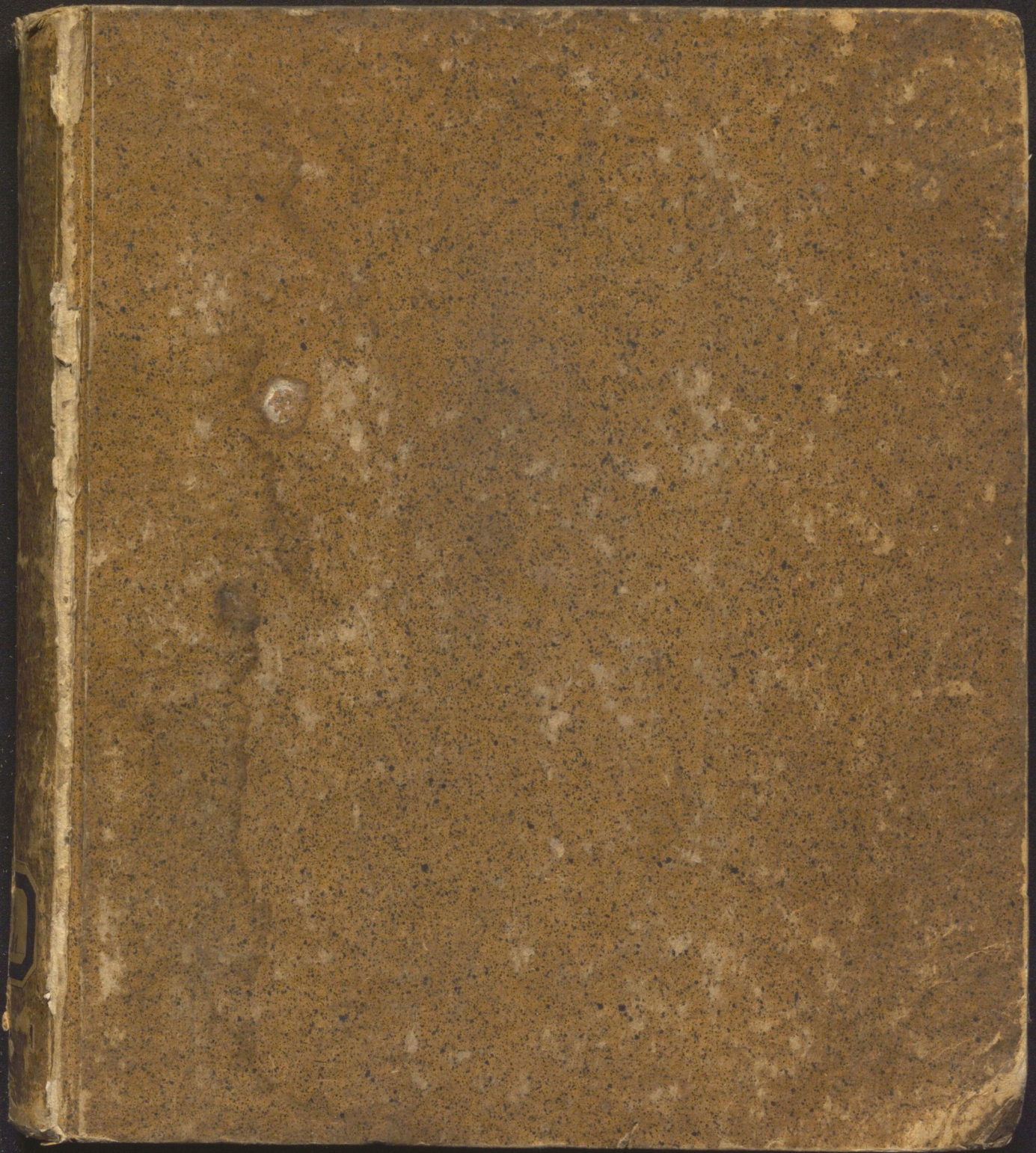

Ltc. 70.

D. CHRIST. AVG. CRYSH

OBSERVATIONES

DE

V S V

VOCABVLI NOMOS, LEX,

SIGILLATIM

IN EPISTOLA S. PAVLI AD ROMANOS.

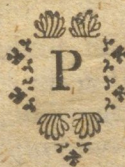
SECTIO SECVNDA.

PROPOSITA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

FESTO NATIVITATIS CHRISTI

CIO MDCC LXV.

ergimus iam, vbi nuper substitimus. *) Notato enim scopo et contextu sermonis S. Pauli per totam epistolam ad Romanos, planum facere per inductionem locorum instituimus, qualis acceptio verbi *νόμος*, *LEGIS*, cuilibet loco conueniat et tribuenda sit. Antea vniuerse ostendimus, primum *νόμον*, *legem*, generaliter totum verbum Dei scriptum significare, sed strictiori significato denotare Scripturam S. quatenus de operibus ab homine faciendis praecipit, nec non quomodo strictior haec verbi acceptio e latiori illa nata sit. Enarrauimus introitum in causam, quo Apostolus vsus est, scilicet quod ex corruptissimo gentiliū ac Iudaeorum statu perspicuum sit, vtrosque iudicii diuini reos esse, nec absque gratia Christi iustitiae et salutis spem ipsis esse posse, sed gentiles perituros esse sine verbo Dei scripto, Iudaeos autem per Verbum Dei s. *legem* iudicandos fore, Rom. II, 11. 12. De tempore, quando hoc iudicium Dei euenturum sit, pergit oratio v. 16. Sed interferit statim v. 13-15. quasi per parenthesin, vindicationem aequitatis rei assertae.

Scilicet oppido ineptum esset sibi persuadere, in iudicio Dei, quod semper et necessario secundum veritatem sit, (de quo v. 2.) iustos declaratum iri, qui audierint *legem*, nempe verbum diuinum, non qui ei obtemperauerint, v. 13. Subaudi statim, quod iam teste insinuat, et mox apertius dicet, *legem*, s. Scripturam, testari eam iustitiam, quam nunc docet Euangelium, qua repudiata, an satis erit, audisse *legem*? Quo tamen figmento, quamlibet insulso, tamen Iudaei ne sic quidem lucrarentur quidquam, iactantes hoc, quod *legem* habeant, et *ἐννομοί* nati eam *Φύσεις* quoque habeant, lectamque in synagogis assidue audiant. Nam Apostolus recte ad aliud prouocat, videlicet quousque duntaxat de *ἐργῷ νόμος*, *opere legis*, quaeratur, quippe quo solo Iudaei Euangelium repudiantes confidebant, aliquid legi scriptae aequiualens tamen inter gentes pariter reperiri, quod vbi suffecerit habuisse, non seruasse, sequeretur, ne gentiles quidem Iudaeis inferiores esse, sed pariter iustos, quemadmodum Iudaei. Spectando enim opera legis, quidnam interest inter Iudaeum et gentilem, nisi quod is scriptam asseruat *legem*, videlicet in lapidibus primum, deinceps in libro scriptam, gentiles vero destituti lege literis exarata gestant tamen eam mentibus inscriptam, quo ipsimet sibi pro lege sunt? Nam profecto qui vlla in re aliquid sibi religioni ducit, quod nemo non facit, certe nonnunquam facit, is hoc exemplo demonstrat insitum iusti et iniusti sensum, cui si non obtemperauerit, reum se

*) In programm. Festo Reformat. proposito.

se fatetur, pariterque se reum neglecti officii ostendit, si non in omni rerum genere ad hoc ante omnia attenderit, quid iustum sit vel iniustum. Testatur conscientia consequens, qua cogitationes se inuicem accusant vel excusant, de praeexistente principio cognoscendi iustum et iniustum. Omnes igitur gentes habent legem. In animo scriptam omnes habent; Iudaei habebant quoque scriptam in libro. Imo audiunt etiam omnes homines vocem legis loquentem; vniuersi quidem per dictamen, morsus, testimonium conscientiae, insuper Iudaei, assidentes lectioni in Synagogis, legem auribus quoque percipiunt. Quare audiuisse legem si satis est; si facit, vt, qui audiuerunt, iusti declarentur in iudicio Dei; iusti omnes erunt, quod absurdissimum foret: si minus, confitendum est, non audienda sed facienda lege obtineri, vt in iudicio Dei ne condemnemur, sed iusti declaremur. Quo concessio non Iudaei excellunt prae gentibus, si lege iustificandi sumus, verum etiam deteriori loco sunt, vti statim (v. 17-24.) docebitur. v. 13. *Non enim auscultatores legis iusti erunt coram Deo, sed, qui mandata perfecerint, iusti declarabuntur.* (Notes, iam non agi de salute humana vniuerse, quae quomodo obtin- gat, quaeritur, et Paulina deductione doceri debet, sed de sententia super re qualibet ferenda, quando excutitur coram tribunali Dei.) v. 14. 15. *Quando enim gentes eae, quae legem non habent natura, (quemadmo- dum Iudaei natura sunt nati Iudaei ἐννομοί Gal. II, 15. Rom. XI, 24. Similiter gentiles v. 27. dieuntur ἡ ἐν φύσει ἀνομοβυσία. Attenditur, quid quisque natura sit, siue Israelita, siue gentilis) ea, quae legis sunt, faciunt, hae legem non habentes sibi met ipsis sunt lex (pro lege, quae Iudaeis scripta data est:) quippe quae monstrant opus legis scriptum in suis cordibus, quocum simul testatur ipsorum hominum conscientia (consequens nempe conscientia), cogitationesque se aut accusant inuicem, aut etiam excusant.* Iam subaudi: καὶ κριθήσονται, repetendo verbum ex fine v. 12. quamquam parum refert, si sequentia malis compingere statim cum v. 15. Nam sententia eadem manet, et verbum κριθήσονται subaudiendum et ex ante dictis repetendum est, quia v. 16. dicitur ἐν ἡμέρᾳ non εἰς ἡμέρας. Videlicet iudicium fiet in die, quando iudicabit Deus occulta humana, iuxta Euangelium, quemadmodum a Paulo praedicatur, per Iesum Christum. v. 16,

Subiungitur dilucidatio, quam inanis sit fiducia Iudaeorum in suis virtutibus, qua freti Euangelium secure aspernabantur, cum potius tam flagitiosi sint, vt ipsum Verbum diuinum propter illos a gentibus sper- natur, et nomen Dei blasphemetur, v. 17-24. Pergit igitur v. 25: *Tunc circumcisio prodesset, (honori et vtilitati esset, C. III, 2. IX, 4. 5. seu tunc*

esset, cur tibi recte gratulari possis, quod progenie Iudaeus, ideoque circumciscus sis) *si, quae sunt in lege, faceres* (innuitur, quod tales Iesum Christum libenter agnitori essent, qua de re mox apertius C. III, 21.): *sin vero legis transgressor es, circumcisio tua facta est praeputium* (aeque es ac gentilis, nihil eo praestas). Propterea recte rogat Apostolus, annon gentiles secundum legem Iudaeorum, scilicet secundum Scripturam S. Iudaeis concreditam, reuera viuentes, (quo innuit, rectam legis intelligentiam non esse, nisi in iis, qui Euangelium suscipiunt, punitque Iudaeos conuersis e gentilibus infensos) rogat, inquam, annon tales gentiles, secundum legem reuera viuentes, Iudaeis genere et circumcissione nixis manifeste meliores sint? v. 26-29. Scilicet per Euangelium praestatur verum *δικαίωμα νόμου*, i. e. quo ita iusti sumus, vti lex poscit, et praestatur conformiter Verbo diuino, at alia ratione, quam iustitia *ἐξ ἔργων*, *ex operibus*, cuiusmodi iustitia in homines, vt nunc sunt, non cadit, Cap. III, 21. VIII, 3. 4. Haec Paulus disputat cum Iudaeis ex indubie concedendis, quamquam nondum expresse addens, quae post haec dicturus erat, quibus hucusque viam praeftruere volebat, videlicet quod non viuitur secundum legem, repudiando Christo, postquam Christus venit, qui scopus legis est, C. X, 3. 4. nec salus impetratur tenenda lege, si gratia Dei non agnoscitur, extra quam ne lex quidem iustitiam et salutem promisit, sed iustitia perperam *ex operibus legis* stabilitur, cuiusmodi iustitiam lex nequaquam docet, sed potius exponit promissiones de gratia et venturo Salvatore humano generi datas, atque interim arguendis peccatis, et futura peccati expiatione adumbranda, eiusque necessitate proponenda, ad iustitiam gratia Dei consequendam deducit et adigit. Admirabilis est haec Apostoli prudentia, qua satagit, cum factum Iudaeorum frangere, ne inuideant gentibus, tum inscitiam instruere, vt in consueta legis ostentatione animaduertant, sprete gratia Christi, nil spei ipsis relinqui in ipsa lege, nil excellentiae prae gentibus e dignitate illa, quod Iudaei sacra Deo gens sint, ab accepta lege, v. 26-29. *Ergo si gens incircumcisa recte seruat, quibus iustos censer iuxta legem oportet, annon praeputium eius pro circumcissione (vtrumque aequae et perinde) habebitur?* (Nempe tales erant Christiani e gentibus conuersi; vim legis recte tenebant, et suscipiendo Euangelio legem Moysi et totam Scripturam V. T. recte honorabant.) *Et iudicabit, qui naturaliter incircumciscus est, sed, quae in lege sunt, accurate perficit, te, qui, etsi litera et circumcissione vteris, transgressor legis es.* Non enim is Iudaeus (verus, Deo placens, potestati nominis respondens) est, qui est modo aperto et sensibili, neque ea, quae palam in carne fit, est (vera et Dei consilio satisfaciens) circum-

circumcisio. Sed qui est occulta ratione, Iudaeus verus est, et est (quae vere cernitur et a Deo intenditur) circumcisio cordis, quae spiritu fit, non litera, (vt per Spiritum S. animo segregatus sis a colluue malorum, quemadmodum signo circumcisionis Abrahamidae a reliquis gentibus segregati et Deo saccati sunt, non vt ritus ad literam duntaxat obseruatus sit): cuius laus ex Deo est, non ex hominibus (i. e. cuiusmodi verus Iudaeus approbatione diuina censetur, non laude humana.)

At enim vero videri potest Apostolus, dum Iudaeos pariter atque gentes de peccato arguit, iustitiamque ex operibus vtrisque denegat, nec discrimen aliud agnoscit, nisi quod altera pars, quae peccauit sine lege, etiam sine lege damnetur, altera, quae lege vsa est, per legem iudicetur, quod sane facit ad magis arguendos et damnandos Iudaeos, propterea quod lege vtentes magis scienter peccarunt, videri, inquam, Apostolus potest talibus proponendis nihil excellentiae Iudaeis prae gentibus reliquisse, vniuersam oeconomiam Dei inter Israelitas sustulisse, frustraneam declarasse. Sed secus hoc est. Quare obiectionem hanc statim attingit Cap. III. deinde vberius persequitur Cap. IX-XI. *Ecquid ergo est, quo excellat Iudaeus? vel quae utilitas est circumcisionis? Permultum est, omni modo. Primum quidem, quod ipsis credita sunt oracula Dei. (Reliqua sequuntur C. IX, 4. 5. Synonyma sunt τὰ λόγια τῷ Θεῷ et νόμος, seu νόμος Θεοῦ, IX, 4.) Nam quid inde, si qui non crediderunt? An, quod illi non credunt, efficiet, vt Deus fidem non seruet etc. Innuat iam breuiter, quod Cap. IX-XI. copiose tractat, nihil omnino de omnibus promissis Israel factis frustrandum esse, certo fore, vt nihil effectui careat, quamquam pars populi non credit, nimirum quia Deus verax est, et sui honoris causa exacte seruat, quae genti electae promisit.*

Incidenter hoc loco, per connexionem κατὰ τὸ συμβεβηκός, excursus fit ad occurrendum alii obiectioni, et ad refellendam Euangelii calumniam a Iudaeis excogitatam v. 5-8. Nempe an fortasse Deus non irasci potest iniustitiae hominum, quippe qua fit, vt fides solius Dei magis laudetur, quando in hominibus nulla fides est? Similiter hodie exprobratur Christianis, quod docenda remissione omnium peccatorum per solam fidem, idque ad vindicandum solius gratiae Dei honorem, fores aperiant securitati et omnibus flagitiis. Respondetur negando, quia necesse est, Deum esse iudicem mundi, idque secundum veritatem v. 5. 6. *Sin vero iniustitia nostra Dei iustitiam commendat et illustriorem reddit, quid dicemus? an iniustus est Deus eam vlciscens? humano more dico. Absit: quomodo enim Deus mundum iudicaturus esset? Adhuc semel loquentem facit opponentem, vt propius ad frequentem Euangelii calumniam reprimendam*

mendam veniat, v. 7. 8. *Si enim veracitas Dei ea re, quod ego fidem falso, cum maiori ipsius gloria spectata fuit; quid adhuc ego, ut peccator, in iudicium adducor: et annon efficietur, quemadmodum horrende nos calumniatur, et quemadmodum aliqui nos aiunt dicere, quod facere possimus mala, ut veniant bona (multum peccare, quo obtineatur hoc bonum, ut Deus gratiam suam vberime demonstret)? quos damnari ius fasque est.*

Resumit ergo Apostolus v. 9. iniectam v. 1. quaestionem de eo, quo Iudaei prae gentibus excellent, negatque, excellentiam illis tributam, cuius primam et praecipuam partem in eo inesse dixerat, quod Verbum Dei ipsis conceditum fuit, ad omnes res, quas illi iactare soleant, extendi. Sigillatim docet, eam de salute *ex operibus legis*, cuius Israëlitaee custodes fuerint, nequaquam capiendam esse, quoniam hoc ipso Verbo diuino omnes omnino homines, ea, qua Paulus dixerat, ratione arguantur sub peccato esse, v. 9 - 18. quae verba sine dubio de Iudaeis, non minus quam de gentibus, intelligi debeant propterea, quod ad Iudaeos dicta sunt v. 19. (Perspicuum est, *νόμος* v. 19. qui dicitur pro *ἡ γράφῃ*, ad quam remittit v. 10. illud: *καθὼς γέγραπται*, denotare vniuersam Scripturam S. Nam loca ex *νόμῳ* citata extant in libris Davidis et Salomonis, Ps. XIV, 2. 3. LIII, 3. 4. V, 10. CXL, 4. X, 7. Prouerb. I, 16.) Ex quo intelligitur, Scripturam S. quatenus homini opera facienda praescribit, non iustificare hominem, sed arguere, v. 20. *quoniam ex operibus legis iustificabitur nulla caro coram Deo: nam per legem* (quatenus de operibus praecepit) *est agnitio peccati.* Lex officia praescribens, quae homines non seruauerunt, uti praescripta sunt, non iustos declarat homines, sed iniustos. Item ubi mundationes et expiationes statuit, admonet sane de immunditie atque de necessitate grauis demonstrationis ac vindicationis sanctitatis Dei, qui homines non sanctos pro sanctis habet, et ad sanctuarium suum peramanter admittit. Veruntamen etiam praeter admonitionem de re apta ad talem scopum, nihil in his statis ritibus, quibus expiabantur et mundabantur secundum legem, inesse potuit. Quapropter non sunt nisi typi futurorum bonorum, quibus nec agnoscitur iustitia in homine, nam mundari debebat, nec datur, quia ad rem nihil attinent, praeterquam si futuri gratiae beneficii pignus, imago, admonitio sunt.

Sic itaque Apostolus lectores suos in eum deduxerat locum, ad quem tendebat, videlicet ut palam appareret, nec naturam rei, eumque, quo genus humanum nunc est, statum, aliter permittere, nec legem, seu Scripturam Sacram V. T. quidquam aliud docuisse et promississe, nisi ut homines iusti sanctique fierent per Iesum Christum, dummodo eum fide recte

recte suscipiant, quemadmodum vult Euangelium, quod per Paulum et collegas per orbem terrarum annuntiabatur.

Sequitur igitur conclusio, quae totius epistolae arx et fastigium est v. 21-31. *Nimirum sine lege, quatenus egypta, opera, poscit, per Christum Iesum via ad iustitiam patefacta est, eademque illa olim per legem, seu Scripturam sacram, v. 21. promissa et monstrata, sed quae per fidem in I. C. obtingit v. 22, quod necesse est ita fieri propterea, quod cuncti peccatores sunt, sed et accurate respondet typo. expiationis in lege perscripto v. 23-26. Ideoque omnis de suis operibus gloriandi occasio homini praecisa est, quoniam non constitutione de operibus faciendis, verum longe alia de fide in Christum constitutione, ad iustitiam pervenitur v. 27. Ex quo sequitur, ut homo fide sit iustificetur, ut in iustificationis negotio operum humanorum nullae partes sint v. 28. adeoque mirum non sit, Iudaeis et gentibus idem iter ad iustitiam, et vtrisque aequae, propositum esse v. 29. 30. sed perspicue potius pateat, docenda fide tali talique iustitia Apostolos non deferere legem, nec de vero sensu et doctrina legis quidquam diminuere, sed firmitatem doctrinae legis asserere et in clara luce ponere v. 31. Id quod vberius illustratur toto capite sequenti, e libris Moysi praecipue, sed et e Psalmis, ut liquido constet, institutionem apostolicam cum tota lege, scilicet cum tota Scriptura sacra, non modo cum lege strictius apud Iudaeos dicta, nempe Pentateucho, convenire.*

Audiamus ipsum Apostolum loquentem C. III, 21-31. *Nunc vero sine lege* (videlicet sine operibus legis, adeoque sine lege, quatenus imperat opera, et arguit peccata, id quod subaudiendum est ex praecedenti v. 20.) *iustitia Dei* (quae divino beneficio hominibus obtingit) *manifestata est, cui testimonium datur a lege* (libris Moysi) *et a Prophetis, iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi* (qua Iesus ut Christus agnoscitur et acceptatur). *Neque enim discrimen est* (ideoque res aliter fieri nequit). *Omnes enim peccarunt, et destituuntur gloria Dei* (bonis illis splendidissimis, quae homines habituri erant et amplius a Deo sperare poterant, si nunquam peccassent), *et iustificantur gratis illius ipsius gratia* (benigna voluntate) *per redemptionem eam, quae est in Christo Iesu* (non per umbram et pignus expiationis, quam lex habuit, Christum eminus demonstrans, sed per rem praestitam nunc a Christo, qui est Iesus) *quem proposuit Deus, ut sit propitiatorium* (antitypus respondens Schechinae seu habitationi Numinis super throno cherubino, arcae foederis imposito, coram quo throno expiatio typica fiebat), *per fidem* (ut nunc non victima, non sacerdote, opus sit, sed duntaxat fide), *in suo ipsius sanguine* (non ut expiatio fieret sanguine bestiae caesae, quem olim in typo imbecillitas imaginis,

ginis, et necessitas diuidendi partes rei designandae inter varios typos, postulabat, sed vt idem Christus sit et sedens in throno gratiae et expiator et victima) *ad demonstrationem iustitiae suae propter tolerationem peccatorum antea factorum, quum ea Deus ferret, ad demonstrationem, inquam, iustitiae eius in praesenti tempore, vt sit ipse iustus et iustificans eum, qui est de fide Iesu* (qui est e credentibus in Iesum, illique fide adhaeret.)

Olim in publica et solenni omnium totius anni peccatorum omnis generis expiatione nihil notatu dignius est, quam quod expiationem fieri oportuit pro ipso Dei sanctuario, pro eius habitatione, pro altari, et quidquid sanctum erat, non tantummodo pro peccatis vel peccatoribus, quin immo non pro his praecipue vel primo loco, sed ita vt ab expiatione sanctuarii et altaris demum expiatio peccatorum populi, et consequenter eorum remissio, et veluti asportatio a conspectu Domini, duceretur, Leuit. XVI, 16. 18-22. coll. cum v. 30. 33. 34. Ex quo manifestum est, elegantem illam picturam et symbolicam repraesentationem rei a Christo peragendae hanc praecipue vim habuisse, vt monstraret, iustitiam Dei, quae laborare videtur et obscurari, quando peccata remittit, ideoque negligit, publica et graui demonstratione vindicandam et asserendam esse, peccatoribus autem veniam delictorum non alio modo decore dari, nisi eo ordine, ea lege et conditione, vt antea fiat, quantum satis est ad demonstrandam Dei sanctitatem, quomodo illa inuiolata permaneat, tamen si Deus habitat inter populum non sanctum, et poenitentes recipit, non secus ac si non peccassent, ideoque peccata non curat. Atqui in mactatione pecorum et sanguinis eorum adspersione nihil tale inest, vel inesse potest, quod faciat ad tollenda peccata: id est, quando peccata remittuntur, et aboletur reatus, quamquam factum infectum fieri nequit, attamen necesse est iudicium Dei secundum veritatem fieri; nihil inest in mactatione victimae, quod sufficere queat, et satis accommodatum sit ad publice declarandum, Deum immutabiliter sanctum esse, odisse peccata, non frustra praecepisse, non statuere eadem consequentia recte et male factis, non permittere vt virtus et flagitium apto consequenti careant, aut eundem habeant effectum, dignam sua sanctitate et iustitia sententiam ferre. Quapropter in toto illo instituto nihil inesse potest, nisi admonitio de reatu peccati et de inuiolabili Dei iudicis sanctitate. Quae admonitio quia a Deo tum temporis praecepta erat, vt cum reliquis praeceptis de conuersione peccatoris, cumque promissis diuinis de eius gratia et placabilitate, obseruaretur et teneretur; pignus boni futuri fuit, eiusque imaginem exhibuit. Et profecto quicumque animum ad ea attendit, quae literaliter e verbo Dei de conuersione, ac consiliis gratiae Dei, cognita erant

erant, illi nihil aliud in mentem venire potuit, quando quotannis cum feuerissimo ieiunio in die expiationis terribilem illam contestationem publico ritu sanctissime celebrari vidit, quo homines obiurgabantur, quod morte digni sint, sed ad spem veniae peccatorum ita erigebantur, vt nihilo minus Deus protestaretur, se sancte et seuerè iudicare, idque fuso sanguine victimae, quae propter imposita sibi populi peccata ex praescripto Dei macrabatur, cuiusque sanguis in adytum illatus et adpersus, altari illitus, denique ibi effusus, expiationi esse debebat, ne Deo ipsi habitatio inter populum immundum probro esset. Atque hoc nosse satis esse potuit tempore expectationis. Modus enim determinatus, quo olim vera peccati expiatio euentura sit, non statim ab initio publicari potuit. Neque enim hoc decebat maiestatem Dei, nec rei natura permittebat, quia consilium Dei pro obiecto admirationis propositum fuit ipsis etiam angelis, inter quos inprimis mali angeli suis ipsorum laqueis irretiendi erant, vt coram tribunali diuino legitime causa caderent, et exuerentur ea potestate, quam, postquam homines peccauerant, illis et statio angelica, quae vtebantur, et hominum a Deo defectio dederat.

Sed quando id, quod Iesus Christus primum de se praedixit, quod corpus suum pro hominum redemptione ad mortem traditurus sit, suumque sanguinem, vt sanguinem noui foederis, pro impertienda hominibus credentibus remissione peccatorum sit fusurus, deinde reuera praestitit, et ex morte redux denuo inculcauit, et in suo nomine conuersionem a peccatis horumque veniam praedicari iussit, quando, inquam, quod Iesus praestitit, cum priscis illis institutis in lege contendimus et comparamus; nemini sobrio obscurum esse potest, rem et typum rei, corpus et umbram, accurate sibi respondere. Atque ad hoc intelligendum Apostolus breuiter hoc loco manuducit, vberiore expositionem in epistola ad Ebraeos dedit, Cap. IX. X.

Cauendum est, nostris praesertim hominibus, qui saepenumero recentes verborum significatus priscis substituunt, eaque re vel in errores inducuntur, vel obscuritates reperiunt, vel male ratiocinantur, ne terminum expiationis, qui in religione patriarchali et Mosaica legalis et quasi technicus est, confundant cum mera reconciliatione animorum, qua discordes in gratiam redeunt. Facile hoc fit, quia graece *καταλλαγῇ*, *ἀπολύτρωσις*, *ἱλασμός* promiscue dicitur. Deus quum esset in Christo *κόσμον καταλλάσων*, non iratus id fecit, sed misericordia vsus, at decore fecit, ideoque iram aduersus peccata (Rom. I, 18.) publice demonstrauit, idque factum per *ἱλασμόν* *Ἰῆσους*, eoque modo nobis contigit *ἀπολύτρωσις*, vindicatio ab ira futura, i. e. liberatio, quae fit praestito, quantum satis est,

B

et

et ab amante, et qui speciale ius ad talem rem habeat, ut sit לַחַי, liberator speciali propinquitatis iure vindicans. Modum rei gerendae ne angelus quidem excogitare potuisset. Enim vero quia consilium diuinum gradatim aperiabatur; et gratia quidem poenitentibus, nec non futurus vindex generis humani ab hoste non satis cognito, eoque seductore primorum hominum, liberaliter promissus fuit; sed praeterea per ritus sacrificandi praenotio data est de instituto, quo publice monstraretur, quam poena morteque dignum sit peccatum, quam sanctus Deus, at quam certa spes veniae, dummodo credas Deo promittenti: terminus expiationis כִּפּוּר solennis factus est in religione patriarchali, pariterque in eadem, vberius ornata ministerio Moysi. Ex illa quidem, quia conditoribus gentium communis fuit, expiationis vel notio aliqua vel notionis reliquiae supersunt etiam inter profanas gentes. Expiabantur enim tum crimina, tum delubra, ipsaque numina, ut palam sit, expiationem esse vindicationem solennem sanctitatis maiestatisque Numinis, quae, ubi non fit puniendo delicto, sed ritu aliquo, notat, superfuisset penes illos, a quibus talia instituta profecta sunt, aliquid de doctrina patriarchali. Nam si verum est, quod sane ita est, Deum ipsum, postquam clementiam hominibus promiserat, ordinasse certum cultum, de quo ipse affirmavit, quod in eo insit protestatio de sanctitate et seueritate Dei, quodque idem ad obtinendam delicti veniam valere debeat: bene concipi potest, quomodo notio expiationis per sacros ritus, veluti per lustrationes, victimas, haerere potuerit in eorum etiam animis, qui patrum traditiones nec integras retinebant, nec mutare et suo ingenio interpretari sibi religioni ducebant. E contrario nullo modo intelligitur, quomodo de expiationibus gentes cogitare potuerint, multo minus quomodo tam communis de iis sententia nasci et permanere potuerit, nisi a maioribus ducta auctoritas et vetustas opiniones de tali cultu commendasset. Frustra sunt, qui sacerdotum astutiam et callida commenta iactare solent, a quibus fluxisse volunt omnes gentilium religiones. Nam hae sacerdotibus, quos volunt, longe vetustiores sunt, neque etiam vetustissimis temporibus ulli sacerdotes fuerunt, sed constat, sacra pro se suaque domo vnumquemque fecisse. Quare sacerdotes gentilium quidem cultus multiplicarunt, in formas certas redegerunt, suisque erroribus recentius inuectis accommodarunt. At vero primas et veluti radicales notiones de Numine solenni ritu colendo, placando, expiando, non magis inuenerunt, quam opinionem de eo, quod sit Numen. Non vniuersam commenti sunt religionem, sed publice praefecti religioni sancte obseruandae popularem sensum religionis in suam verterunt vtilitatem, nec non ad gubernandum populum et adiuuanda politica

politica instituta flexerunt, atque etiam errore, superstitione, libidine, multis modis mutarunt et foedarunt, quod ubi fit, tamen reliquiae quaedam primae originis remanere solent.

Sed sentio, me nimis procul a via diuertisse. Inuitabat enim me rerum copia et vbertas, ad quas sermo Paulinus contemplandas deducit, illuc respicit, et de iis admonet. Nec tamen tali digressionem displicuero legentibus. At ne nimis prolixus sim, nam infinite multa eius generis dici possent, reuertamur ad audienda Apostoli verba, ubi substitimus, C. III, 27-31.

Exposita et luculenter deducta vera ratione iustificationis hominum per fidem, quae praebetur gratiae Dei, quam offert per Iesum Christum, qui sua redemptione iustitiam diuinam honorauit, veniamque delictorum decore impertiendam credentibus impetrauit, concludendo sic pergit: *Vbi ergo est gloriatio?* (An homini vlla de suis operibus gloriatio relinquatur?) *exclusa est.* *Per qualem legem?* *an operum?* *neutiquam, sed per fidei legem.* (Manifestum est, *legem* hoc loco metonymice pro rerum constitutione seu dispositione dici, quae quia per doctrinam patescit, et per *legem*, pro iussu imperantis sumtam, determinatur, ipsa quoque commode, translata significatione, vocatur *lex*, effectu pro causa nominato. Metonymia haec in qualibet lingua usitata est. Dicere vult, an iustificamur ea lege, ea conditione, ut absque peccato simus? an ea lege et conditione, ut credamus, dum venia delictorum propter Christum offertur? Prius in homines non cadit, non in gentiles, sed nec in Iudaeos, qui pariter arguuntur facto, testimoniis scripturae, ipsaque cultus expiatorii natura et indole.) *Colligimus itaque, fide iustificari hominem sine operibus legis* (nullo legis, qua opera praescribit, interuentu, nec eo, quod seruaueris legem, nec quod aliis operibus antea peccata expiaueris.) *An hoc incredibile esse potest?* *an dedecet Deum?* *Aut Iudaeorum an Deus modo est?* *annon etiam gentium?* *profecto etiam gentium.* *Siquidem vnus est Deus, qui circumcisos iustificabit ex fide* (fide, quam adhibent verbo diuino, quo a puero vtuntur) *et non circumcisos per fidem* (habitam verbo Dei iam ad eos perlato.) *Legem igitur abolemus per fidem?* (an libris Moysis aut vlli parti Scripturae V. T. repugnans quidquam inducimus?) *absit: sed legem stabilimus.* (Confirmatiorem sic habemus legem 2 Pet. I, 19. quia docemus, quae in lege promissa et praefigurata sunt, ea in Iesu Christo reuera praestita et exhibita esse, ideoque iustitiam, quae olim tributa est fidei expectanti, nunc pertinere ad fidem promissa impleta acceptantem.

Iam operae pretium est adhuc paululum subsistere. Nam verba modo allata, *fide iustificari hominem sine operibus legis*, a multis perperam censentur contrariari asserto epistolae Iacobi, II, 24. *quod ex operibus iustus euadat homo, non ex fide solummodo*. Quapropter Romanenses solent b. Lutherum nostrum accusare, ac si ea re textum Paulinum falsauerit, quod verba reddidit: *So halten wir es nun, dass der Mensch gerecht werde ohne des Gesetzes Werke, ALLEIN durch den Glauben*, quasi Paulus dixisset: hominem iustificari sine operibus *SO LA* fide. Egregie ineptum est existimare, si qua sit inter Paulum et Iacobum repugnantia, eam tolli, demendo e versione verbo *sola*. Nam quia Paulus hucusque in epistola sua illam disiunctionem supposuit, hominem iustificari vel ex operibus legis, vel fide in promissum gratiae; attamen alterutrum prorsus sustulit, dum ait, id fieri *χωρὶς ἔργων νόμῳ*: an quidquam reliquit, nisi *sola* fidem? Annon perspicuum est, quod sustulerit etiam iustificationem e fide et operibus simul, si quis hanc, ut membrum tertium et mixtum, disiunctioni superaddiderit? Lutherus quidem cur in versione aduerbium *ALLEIN*, *solummodo*, addiderit, cordato obscurum non est. Nam flumini orationis in versione sua solet operam dare, et haec insignis laus et commendatio versionis Lutheri ab initio fuit et manebit, quod perspicue et placide ad genium linguae Germanicae fluat. Quam ob causam quia transposuerat verba graeca, et praeposuerat *ohne des Gesetzes Werke*, accommodatum est ingenio linguae nostrae, post exclusum alterutrum sequenti, quod solum relinquitur, praemittere particulam exclusivam *allein*, etsi mere explanatiua est, et per pleonasmum ponitur, at Germanis vsitatum. Quae si offendit Romanenses, rogo, ut deleant, videantque, an propterea alium exsculpere sensum valeant, et an quidquam exinde peti possit, quo desperatae causae doctrinae de merito operum, congrui, condigni, supererogationis, consulant, quae commenta sane nec ex dicto Pauli, nec ex dicto Iacobi, sed longe aliis ex causis, magnamque partem ex ignoratione vsus et potestatis verborum *merere, satisfacere*, apud veteres profecta, et ingenio Scholasticorum ad palliandos vulgares errores aptata sunt, quod nunc edisserere longum foret, et ex parte, quantum satis est, in superiori programme iam monuimus. Innoxie Lutherus addidit particulam explicantem *allein*, quemadmodum eam Deut. XXXII, 3. adiecit: *Gebt unserm Gott ALLEIN die Ehre*. Idem Alexandrini nonnunquam fecerunt, veluti Gen. III, II. 17. *τὰς ΜΟΝΟΥ μὴ Φαγεῖν* Deut. VI, 13. *αὐτῷ ΜΟΝΩΙ λατρεύσεις*. Quodque, ubi in textu insinuaturs exclusio, ea ad probandum recte adhibeatur, siue verbo expressa sit, per adiectiuum vel particulam exclusivam, siue minus,

minus, inter alia ipsius Domini exemplo patet, qui citata Moſis verba non ſecus allegat, ac ſi enuntiatio excluſiua expreſſa eſſet Matth. IV, 10. Sed ad rem veniamus.

Atque fateor, mirum mihi ſaepe viſum eſſe, cur tam multis placeat Iacobum cum Paulo committere, non item Iohannem? Iohannes enim annon idem dixit: *μηδεὶς πλανᾷτω ὑμᾶς· ὁ ποιῶν δικαιοσύνην, δίκαιός ἐστι*, 1 Io. III, 7? Sed et Paulum ſtatim audiemus fatentem, Abrahamum etiam ex operibus iuſtum factum eſſe C. IV, 2. Res proſecto nihil haberet difficultatis, nihil obſcuritatis, niſi hodie praeuerti legeremus et praeoccupati contentione. Nam verba Graecorum in *ὦν* tranſitiua ſunt, et reſpondent coniugationi Ebraeorum tranſitiuae. In omni lingua uſitatum eſt, verba tranſitiua, et quidquid his aequipollet, adhibere, tum ubi quid efficitur, tum ubi declaratur, narratur, docetur, immo quoque ubi fingitur. E. g. maiorem *facit* exercitum cum rex, qui plures milites congregat, tum hitoriae ſcriptor, qui maiorem inducit. Sic, inquam, *iuſtum facit* tum id, per quod poſſidetur iuſtitia, tum is, qui pro iuſto declarat, qui alicuius iuſtitiam agnoſcit, nec non qui docet iuſtitiam et ad illam inſtruit. E. g. Dan. XII, 3. *מַצְדִּיקֵי הָרַבִּים* quaſi *iuſtificantes multorum*, ſunt inſtructores et ductores multorum ad iuſtitiam. Luc. X, 29. *ὁ θέλων δικαῖαν ἑαυτοῦν* eſt *docere et oſtendere volens, ſe eſſe iuſtum*. Luc. XVI, 15. *ὑμεῖς ἐστέ, οἱ δικαιοῦντες ἑαυτὲς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν*, idem eſt atque: *Vos eſtis, qui iuſtitiam veſtram oſtentatis coram hominibus, eamque his perſuadetis: ſed Deus nouit animos veſtros*. Matth. XII, 37. *Ἐκ τῶν λόγων σου δικαιοδοῦσῃ, καὶ ἔκ τῶν λόγων σου καταδικαδοῦσῃ, εἰς ὅτι ἐκ τῶν λόγων σου ἀγνοήσεις, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικαδοῦσῃ*, *e verbis tuis agnoſceris, vt iuſtus, et e verbis tuis argueris et damnaberis.* *) Sic quoque ſupra C. III, 4. τὸ δι-

B 3

καίω

*) Illuſtrationi etiam inſeruit locus Apoc. XXII, 11. attamen cum cautione aliqua. Verſio vulgata habet: *et qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc*, et ſic quoque textus graecus, quemadmodum ab Eraſmo editus eſt, quem vulgo ſequuntur: *καὶ ὁ δίκαιος δικαιοδοῦσῃ ἐτι*. Quae lectio graeca ſi pro certa ſumi poſſet, conficeret ſane, *δικαιοδοῦναι iuſtificari*, hoc loco accipi pro eo, quod iuſtus, h. e. homo vere pius, maiores in omni bono proſectus facere, atque ſic re et opere iuſtus oſtendi debet, quemadmodum ſequentia *καὶ ὁ ἅγιος ἁγιαδοῦσῃ ἐτι*, eandem rem alio cogitandi modo enuntiant, vti antea de improbis pariter duplici formula dictum erat. Sed fide codicum dubitari nequit, legendum eſſe: *καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιᾷτω ἐτι*, et *iuſtus iuſtitiam faciat amplius*, quemadmodum Bengelius edidit. Vid. eius apparatus criticum ad Nouum Teſtam. ad h. l. eſtque probabile, quod Bengelius conii- cit, hiatum in codice graeco, quo Eraſmus uſus eſt, ex verſione Latina a viro ſuppletum, ideoque *iuſtificetur* redditum eſſe *δικαιοδοῦτω*. Quidquid ſit, ſaltem

δικαιώσας, iustificari, de Deo ipso dicebatur, videlicet quatenus iustitia eius recte agnoscitur, contra vanas hominum criminationes et querelas. Similiter Christus sapientiam Dei ait a filiis suis omnibus *iustificatam* esse, i. e. in causa omnium demonstratam, et in clara luce positam esse, quamquam iniqua et peruersa illa *γενεά* Iudaeorum semper arripuit, quod reprehenderet, primum in Iohanne Baptista, deinde in Domino ipso, Luc. VII, 35. *καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς πάντων*, quod optime b. Bengelius vertit: *Und die Weisheit hat sich zu rechtfertigen gehabt aller ihrer Kinder wegen.*

In foro igitur ubi iustificationis mentio fit, intelligitur hoc verbo a parte iudicis vel agnitio iustitiae, si quis iustus sit, vel venia delicti et abolitio accusationis, si iniustus, attamen dimittendus et in gratiam Domini recipiendus sit. In vita communi videndum est, quo contextu, qua circumstantia dicatur, ut pateat, an de eo, quod iustitiam constituit, an de eo, quod eam declararet, doceat, aut reo veniam peccati tribuat, vox iustificationis adhibeatur.

In deductione itaque Paulina, quam hucusque contemplati sumus, agitur de eo, quod Evangelium Christi sit virtus diuina ad saluandos credentes. Id vero duo complectitur. Alterum est, quod homo coram tribunali diuino non sit iustus operibus suis, sed iustus declarandus Christi causa, propter expiationem peccati ab hoc praestitam, quemadmodum in lege promissum fuit, attamen ea lege et conditione, ut credat et submisit acceptet hanc Dei clementiam, quod tractatur Cap. I-IV. Alterum deinceps est, quod exinde omnis generis salus ducatur C. V-VIII. Necessse itaque est, Paulum verbo *δικαίωσιν, iustificare*, sensu forensi uti, ut sit *iustum declarare*, notetque sententiam Dei iudicis, tanquam e tribunali latam, qua, quia hominem suis operibus iustum agnoscere non potest, peccata illi remittit, iustumque pronuntiat illum, qui fide acceptat iustitiam Dei, quam clementer et inexcogitabili modo parauit in suo Christo, Domino nostro. Disputat autem contra eos, qui iustitiam operum humanorum statuere conabantur.

Vtinam ergo Romanenses agnoscerent, haec Pauli verba etiam sibi dicta esse. Nam etsi Christum a iustificatione non exclusum volunt; tribuunt

saltem ex latina versione vulgata patet, *iustitiam facere*, quod per Ebraismum dicitur, etiam reddi potuisse per *iustificari*, quod quoniam ex Graeco *δικαίωσιν* fluxit, exemplo est, hoc notare *iustum fieri*. Sitne forensi sensu sumendum, quod frequentissimum est in libris sacris, an alio modo, contextus et scopus in vnoquoque loco docebit.

buunt tamen operibus humanis honorem, cuius ne capaces quidem sunt, ut mereantur remissionem peccatorum, ut satisfaciant pro peccatis, ut peccatorem liberent ab ira futura, et salute aeterna dignum faciant, quod quomodo fiat sine contumelia Christi, sine contemptu iustitiae Dei, nobis in Christo decretae, videant. Nam olim in die Christi non valebunt opes, arma, fastus; sed veritas, nemini iam obtrudenda, saluabit, qui ipsi obtemperarunt, damnabit, qui ipsam spreuerunt, vel falsarunt.

E contrario in epistola Iacobi occasio et ratio dicendi longe alia est. Iacobus disputat contra otiosos fidei in Christum iactatores, neque id agit, ut doceat, quomodo impetretur remissio peccatorum, sed quomodo viuendum sit Christiano, satisne sit, veram religionem profiteri, an ad eius praecepta vitam componere debeat? Inter Ebraeos agebat, apud quos *iusti* dicuntur, qui veram in Deum pietatem tenent, eaque Deo cari sunt, quae pietas qualis sit, ex toto Dei verbo discitur, estque in hoc ipso posita, ut toto animo credas verbo Dei atque etiam obtemperes. Arguere igitur hypocritas voluit, quod non sint *iusti*, nisi qui faciant iustitiam, quapropter dixit, ad hoc, ut *iustus* quisquam sit, non sufficere fidem seu professionem verae religionis, sed obtemperationem requiri, *operibus iustum* esse et demonstrari oportere, qui *vere iustus* sit. Agit ergo Iacobus de partibus constitutivis verae pietatis, non de causa instrumentali vel conditione proxima remissionis peccatorum. Quomodo igitur ea re offendimur? Tam obtusi ingenii sumus, ut, quum pleraeque in qualibet lingua voces *πολύσημοι* et grammatice aequiuocae sint, sitque vsitatissime alia significatio ex alia per tropum ducta, non animaduertamus, qua de re vnoquoque loco dicatur? In libris humanis quis in tali interpretatione haesitat? Iacobus ab inculcato dilectionis Christianae officio transit ad reprehendendos eos, qui professione Euangelii sibi videbantur Christiani esse. Hos inutilia Ecclesiae membra esse ait, sed et docet, talem fidem ipsis nihil profuturam esse. Id vniuerse complectitur v. 14. Quam inutilia Ecclesiae membra sint tales homines, exponit v. 15. 16. Vanitatem persuasionis ipsorum commonstrat a priori, quoniam necesse est, fidem operosam esse, v. 17. 18. et a posteriori per deductionem ad absurdum, quod fidem in Deum etiam daemonia haberent, si praeter assensum, qui veritati dogmatis de Deo praebetur, nihil opus esset v. 19. Propter inutilitatem appellat talem fidem mortuam, v. 17. et 20. sed et docet, commentum eius ab omni testimonio antiquitatis abhorrere. Quod ut planum fieret, opportunissimum erat ante omnia Abrahamum allegare, qui instar omnium est, sed et difficillimis obedientiae documentis spectatus est v. 21-23. Qua occasione recte locum communem elicit; ecquis enim non agnoscat, Abrah-

XVI

Abrahami vestigiis ab omnibus fidelibus insistentum esse? *videte ergo, quod ex operibus iustus redditur homo, non ex fide duntaxat*, seu, quod idem est, *hominis pii*, adeoque boni Christiani (nam talis Ebraeis dicitur *iustus*) *non modo est recte credere, verum etiam recte agere.* Addit aliud exemplum, ex quo constaret, omni memoria ad pietatem fuisse requisitum non tantum recte credere, sed et recte agere, idque quasi ab altero regionis piorum extremo repetit, nempe ab eo genere, quod minimum videatur, quemadmodum Abrahami exemplum e maximis est. Prudenter hoc fit, ne quis tergiuersetur in exemplo Abrahami, ut fieri solet, hominesque maxime modesti videri volunt, quum sunt maxime impudentes et ignaui. Etenim facile aliquis dixerit, absit, ut cum Abrahamo comparari velim, sed an pius nequeo esse, etsi nondum sum ut Abraham? Quare pro exemplo etiam vitur fide Rahab, foeminae Cananaeae, et tunc in primis fidei initiis versantis, cum antea turpem egisset vitam, sed per magnalia Dei, quae in gente Israelitica contigerant, ad veri Numinis reuerentiam se adduci passa esset. In tenui eius cognitione de Deo tamen, quia in ea erat fides seria et vera, statim admirabili opere vim fidei ostendit, quia propter causam Dei suam ipsius vitam summo periculo exposuit v. 25. Tum Iacobus claudit sermonem v. 26. reperendo et grauius pronuntiando, quod v. 17. 20 dixerat, inter veram pietatem, in qua coniuncta sunt recte credere et recte agere, falsamque illam, quae fidem iactat sine dignis operibus, tantundem interesse, quantum inter hominem viuum spirantemque et corpus exanime, quippe quod hominis speciem habet, sed homo non est.

Proxima scribendi occasione veniemus ad iustitiam fidei, qualis in Abrahamo fuit, accuratius intuendam, deinceps ad reliqua eo, quo coepimus, modo progrediemur. Iam indicimus consueta sacra die festo natiuitatis D. N. I. C. pie celebranda, et audita hora XII. solemnem orationem in templo Paulino habendam. Dicet Nobiliss. SIGISMVNDVS FRIDEMANNVS CAROLVS ROTHIVS, Querfurtensis, S. Theol. Stud. *de tristissima omnium religionum facie, quae erat tum, quum Christus nasceretur.* Ad quem beneuole audiendum ILLUSTRISSIMOS COMITES, PROCERES VTRIVSQUE REIPUBLICAE GRAVISSIMOS, Cives nostros Generosissimos, Nobilissimosque, omnesque rerum nostrarum Fautores, humanissime inuitamus, et libenter quidem confidenterque. Nam eximius hic iuuenis ingenium et studium audientibus utique probabit, nobis vero dudum sic probauit, ut de eo insigniter speremus, eumque Fautorum attentioni cupiamus commendatissimum esse. P. P. Lipsiae Dom. IV. aduent. A. N. C. CIOCCCLXV.

LIPSIAE,

EX OFFICINA LANGENHEMIA.

Fe 3031

S

ULB Halle

3

005 217 547

W

W 18

A. C.

D. CHRIST. AVG. CRYSII

OBSERVATIONES

DE

V S V

VOCABVLI NOMOS, LEX,

SIGILLATIM

IN EPISTOLA S. PAVLI

SECTIO SECVNDA

PROPOSITA

IN ACADEMIA LII

FESTO NATIVITATIS

CIO MDCC LX

